

Магістр 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПОСЕРЕДНИЦТВА І ПРИМИРЕННЯ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Анотація. Розглянуто діяльність Національної служби посередництва і примирення, проаналізовано причини невеликої кількості зареєстрованих колективних трудових спорів та запропоновано заходи щодо їх усунення.

Аннотация. Рассмотрена деятельность Национальной службы посредничества и примирения, проанализированы причины небольшого количества зарегистрированных коллективных трудовых споров и предложены мероприятия по их устранению.

Annotation. The activities of the National Mediation and Conciliation Service is considered, the reasons of a small number of registered collective labor disputes are analysed and measures to remove them are proposed.

Ключові слова: Національна служба посередництва і примирення, колективний трудовий спір, соціально-трудові відносини.

В умовах ринкових відносин проблеми правового регулювання взаємодії між роботодавцями й найманими працівниками набувають все більшої актуальності. Своєчасне та ефективне вирішення трудових спорів дозволить зміцнити конкурентні позиції вітчизняних підприємств за рахунок формування лояльності працівників підприємства, зниження плинності кадрів, збільшення задоволеності працівників діями роботодавця, зміцнення корпоративного духу тощо.

У цьому зв'язку актуальним питанням трудового права є вивчення особливостей колективних трудових спорів та розробка заходів щодо їх регулювання.

Інтереси роботодавця і найманого працівника не завжди збігаються. Тому можливе зіткнення цих інтересів на будь-якій стадії трудових правовідносин, що, у свою чергу, призводить до виникнення розбіжностей. Мова йде про колективні трудові спори (КТС), сторонами яких, на відміну від індивідуальних трудових спорів, є колектив найманих працівників чи їх окремі категорії, профспілки або їх об'єднання з однієї сторони, а з другої – роботодавець, об'єднання роботодавців або їх представники.

Закон України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" дає таке тлумачення КТС: колективний трудовий спір (конфлікт) – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудових відносин щодо:

- 1) встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту;
- 2) укладення чи зміни колективного договору, угоди;
- 3) виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень;
- 4) невиконання вимог законодавства про працю [1].

Таким чином, підставою для виникнення конфлікту може бути не тільки порушення трудових прав працівників або колективного договору. Якщо врегулювати КТС, не виходячи за рівень "роботодавець – працівники", не вдається, орган, який представляє інтереси найманих працівників або профспілки, може звернутися до Національної служби посередництва і примирення (НСПП).

Актуальність статті зумовлена тим, що зниження соціальних гарантій, масові порушення трудового законодавства, невідповідність нормативно-правової бази нинішнім суспільним відносинам негативно позначаються на соціально-трудових взаємовідносинах між працівниками, роботодавцями та державою, що спричиняє виникнення колективних трудових спорів.

Нестабільність становища працівників, їх фактична залежність від роботодавця, наявність такого негативного фактора, як затримка із виплатою заробітної плати, особливо загострюють проблему колективного трудового спору [2]. За цих обставин значно зростає роль примирних органів при вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів), зусилля яких спрямовуються на переведення конфліктів у мирне русло, зменшення до мінімуму їх негативних соціальних та економічних наслідків.

Питанням дослідження цієї теми присвячено безліч робіт. Зокрема, в Україні та зарубіжних країнах приділяли увагу такі науковці, як Бару М. Й., Болотіна Н. Б., Гриценко Ю. М., Зуб І. В., Лазор В. В., Пастухов В. П., Руденко В. М. та ін. Матеріал, викладений у цих дослідженнях, носить загальний характер; наприклад, обмежено висвітлюється

Метою дослідження є вивчення діяльності НСПП починаючи з 2002 року та виявлення причин невідповідності кількості КТС дійсному рівню напруженості в соціально-трудових відносинах.

НСПП – це постійно діючий державний орган, створений у листопаді 1998 року Президентом України з метою сприяння поліпшенню трудових відносин та запобігання виникненню колективних трудових спорів, їх прогнозування та сприяння своєчасному їх вирішенню, здійснення посередництва для вирішення таких спорів [3].

Основні завдання Національної служби посередництва і примирення:

сприяння взаємодії сторін соціально-трудових відносин у процесі врегулювання колективних трудових спорів (конфліктів), що виникли між ними;

прогнозування виникнення колективних трудових спорів (конфліктів) та сприяння своєчасному їх вирішенню;

здійснення посередництва і примирення під час вирішення колективних трудових спорів (конфліктів);

забезпечення здійснення соціального діалогу, вироблення узгоджених пропозицій щодо розвитку соціально-економічних та трудових відносин в Україні;

здійснення заходів із запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів);

підвищення рівня правової культури учасників соціально-трудових відносин [4].

Основним напрямком діяльності НСПП є сприяння врегулюванню колективних трудових спорів (конфліктів).

За роки своєї роботи НСПП сприяла вирішенню 1 687 колективних трудових спорів, безпосередніми учасниками яких стали більше 14 млн працівників різних підприємств України. Кількість КТС, врегулюванню яких сприяла Національна служба посередництва і примирення протягом 2002 – 2011 років, наведено нижче (рисунок).

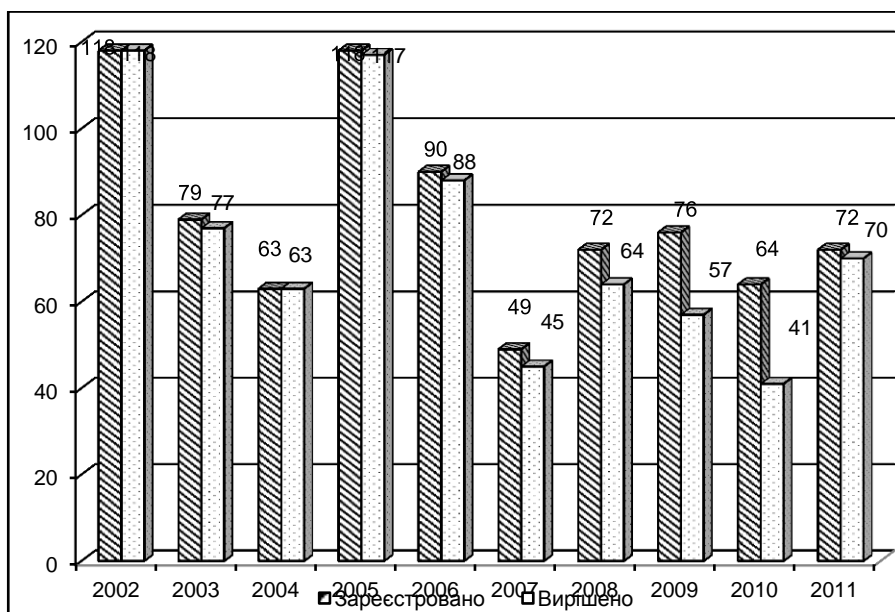

Рис. Кількість КТС, врегулюванню яких сприяла Національна служба посередництва і примирення протягом 2002 – 2011 років

Очевидно, що найбільша кількість КТС мала місце у 2002, 2005, 2006 та 2009 роках. Такі рівномірні сплески зростання КТС можна пов'язати з підвищенням політичної активності.

У Харківській області відділення Національної служби посередництва і примирення створено в березні 1999 року одним із перших на Україні. Перші роки діяльність відділення поширювалася на чотири області: Харківська, Полтавська, Сумська і Чернігівська. З 2001 року відділення Національної служби посередництва і примирення створені у всіх областях України та в Автономній Республіці Крим.

Загальна кількість конфліктів, врегулюванню яких на території Харківської області сприяли співробітники відділення НСПП з моменту його створення, становить 133 колективних трудових спори на виробничому рівні. У 2011 році здійснювалися заходи, спрямовані на вирішення 8 колективних трудових спорів, на таких підприємствах, як ВАТ "Ізюмський тепловозремонтний завод", ВАТ "Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе", ДП "Завод ім. В. О. Малишева", ДП "Харківський електромеханічний завод". З початку року врегульовано три колективних трудових спори.

Аналізуючи показники виникнення і врегулювання КТС упродовж 2002 – 2011 років, слід зауважити, що їх кількість не повною мірою відповідає дійсному рівню напруженості в соціально-трудових відносинах. Кількість КТС залишається невеликою через низку стримуючих факторів [5]:

неготовність працівників до тривалої, цілеспрямованої роботи в рамках врегулювання колективних трудових спорів, їх перевага до застосування "гучних" акцій протесту;

відсутність у колективах лідерів, які можуть взяти на себе організаційні питання щодо вступу в колективний трудовий спір;

страх втратити роботу в умовах обмеженої можливості працевлаштування;

недостатній рівень правової культури;

недосконалість законодавчої бази (у чинному законодавстві не врегульовані такі питання, як відповідальність за порушення положень Закону України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", відсутність механізму примусового виконання рішень примирних органів).

З метою вирішення цих проблем, на думку автора, слід запропонувати такі заходи.

Не всі робітники та підприємства загалом знають про існування такої організації, як НСПП. Отже, потрібне масове інформування про наявність такого органу через засоби масової інформації.

Одним із найсуттєвіших стримуючих факторів, які гальмують трансформацію конфліктної ситуації в колективний трудовий спір, є відсутність у трудовому колективі лідерів або достатньо активних ініціативних груп, які можуть взяти на себе організаційні питання вступу в колективний трудовий спір [5]. Це дійсно важлива проблема, адже багато працівників з урахуванням теперішнього політичного стану в країні не впевнені у своїх силах, бояться втратити роботу та згодні працювати майже за будь-яких умов праці, аби не втратити "дорогоцінне" робоче місце та більш-менш стабільну заробітну плату. Тому, відверто кажучи, виховувати у своїх підлеглих якості лідерства на сьогоднішній день не вигідно. Отже, цим має зайнятися НСПП за допомогою ЗМІ. Крім характеристики суті та необхідності своєї діяльності, потрібно також інформувати населення про процедуру захисту тих працівників, які з конкретними вимогами звернуться до служби, щоб позбавити їх зайвого страху та показати, що вони гарантовано отримають ту допомогу, за якою звернулися. Це також сприятиме зростанню рівня правової культури.

Потрібний також перегляд законодавчої бази, але це вже, на жаль, не входить до компетенції НСПП. Доти, доки уряд не зрозуміє усю необхідність врегулювання питань щодо відповідальності за порушення положень Закону України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", на багатьох підприємствах буде свавілля, спричинене некерованою діяльністю роботодавців.

Як висновок хотілося б процитувати місію НСПП: "Наша мета – стабільність і взаєморозуміння" [3]. Задля цієї мети НСПП здійснює заходи щодо сприяння зменшенню соціальної напруги на підприємствах, стабілізації та поліпшення соціально-трудова відносин, запобігання виникненню колективних трудових спорів та їх своєчасного вирішення, створення умов для проведення соціального діалогу в конструктивному руслі.

Наук. керівн. Іванова О. Ю.

Література: 1. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України зі змінами від 24.12.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=137%2F98-%E2%F0>. 2. Удосконалення процедури вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) примирними органами в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/130362.html>. 3. Відділення Національної служби посередництва і примирення в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nsppkharkiv.at.ua/>. 4. Основні завдання Національної служби посередництва і примирення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nspp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=2. 5. Бюлетень Національної служби посередництва і примирення № 11-12/2011. – С. 35–40.